بررسی عوامل مؤثر بر نقض قانون حق نشر توسط کاربران اینترنت

سینا سعیدی[1*]، حجت‌اله حاجی‌حسینی[2]، صبا سعیدی[3]

۱. گروه آینده‌پژوهی، دانشکده علوم و فنون نوین، دانشگاه تهران

۲. پژوهشکده فناوری‌های نوین، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران

۳. گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۹۱.۰۴.۰۷، تاریخ پذیرش: ۹۱.۰۹.۰۱)

چکیده

زمینه: یکی از فناوری‌های نوین که تأثیرات به‌سزایی بر زندگی جوامع بشری داشته است، فناوری اطلاعات است که به دلیل رشد بسیار سریع، چالش‌های اخلاقی را نیز در پی داشته است. یکی از این چالش‌ها عدم رعایت حقوق مالکیت فکری در شبکه‌ی اینترنت است. نقض قانون حق نشر (کپی رایت) منجر به از بین رفتن ارزش‌های اخلاقی، ضرر و زیان اقتصادی و جلوگیری از بروز خلاقیت در جامعه خواهد شد. از این رو در این تحقیق به تعیین عوامل مؤثر بر عدم رعایت قانون حق نشر در اینترنت توسط دانشجویان و نگرش اخلاقی آن‌ها نسبت به این رفتار پرداخته شده است.

روش کار: این تحقیق از نوع توصیفی- همبستگی بوده و داده‌های آن از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. روایی ابزار تحقیق توسط اساتید و متخصصان خبره و پایایی آن با محاسبه‌ی آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. جامعه‌ی آماری شامل دانشجویان دانشکده‌ی علوم و فنون نوین دانشگاه تهران و نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده بوده است. در این تحقیق از آزمون t، همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که متغیرهایی همچون میزان دسترسی به اینترنت، عدم توان مالی برای خرید نرم افزارها و محصولات فکری و همچنین نگرش اخلاقی دانشجویان بر نقض قانون حق نشر در اینترنت تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌ها، راهکارهایی همچون حمایت مالی دولت از تولیدکنندگان محصولات فکری، به روز کردن قوانین مرتبط با حقوق مالکیت فکری و آموزش اخلاق فناوری اطلاعات به مردم، به عنوان مناسب‌ترین راهکارها برای حل این مساله پیشنهاد می‌شود.

کلید واژه‌ها: اخلاق فناوری اطلاعات، حقوق مالکیت فکری، قانون حق نشر

سرآغاز

فناوری‌های نوین همچون فناوری اطلاعات[1] نقش گسترده‌ای در جامعه داشته است. لذا برای بهبود زندگی بشر باید روابط متقابل میان این فناوری‌ها و علم اخلاق را شناخت. علم اخلاق را می‌توان به چهار حوزه‌ی اصلی تقسیم کرد که عبارت‌اند از فرا اخلاق، اخلاق توصیفی، اخلاق هنجاری و علم تعلیم و تربیت. اخلاق هنجاری نیز مشتمل بر دو حوزه‌ی مکاتب اخلاقی و اخلاق کاربردی است؛ که اخلاق فناوری اطلاعات به عنوان شاخه‌ای از اخلاق کاربردی محسوب می‌شود(۱). یعنی در نگاه کلی اخلاق فناوری اطلاعات موضوعی میان رشته‌ای است که بحث از آن نیازمند آشنایی و تخصص در دو حوزه‌ی فناوری اطلاعات و اخلاق است(۲).

برخی از چالش‌های اخلاقی[3] در فناوری اطلاعات عبارت‌اند از:

۱- حمایت از حریم خصوصی[4]

۲- اطلاعات محرمانه و شخصی

۳- حقوق مالکیت فکری[5] (نرم‌افزارها، فیلم‌ها، موسیقی‌ها، نشان‌های تجاری و کتاب‌ها) (۳).

*. نویسنده مسؤول، نشانی الکترونیکی: sinasaeedy@ut.ac.ir

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

فناوری‌های دیجیتالی[۶] جدید، کاربری‌ها و استفاده‌ی مجدد (مانند کپی کردن) را آسان می‌کند. کپی‌هایی که به دست می‌آید با همان کیفیت نسخه‌ی اصلی بوده و انگیزه را برای خرید نسخه‌ی اصلی کم می‌کند (۴). به طوری که امروزه صنعت موسیقی به دلیل کپی غیر مجازی که به وسیله‌ی شبکه‌های به هم پیوسته‌ی اینترنتی تسهیل شده، به طور قابل ملاحظه‌ای با کاهش درآمد مواجه شده است.

حقوق مالکیت فکری را می‌توان حقوق قانونی ناشی از فعالیت‌های فکری در زمینه‌های صنعتی، علمی، ادبی و هنری دانست. در سال‌های اخیر حمایت از حقوق مالکیت فکری اهمیت بیشتری یافته است و بسیاری از کشورها در جستجوی اطلاعات عملی برای چگونگی استفاده از مالکیت فکری برای ارتقاء رشد اقتصادی هستند؛ چرا که حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری به طور مستقیم تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی دارد(۵).

در سطح ملی از جمله مهم‌ترین قوانین در این خصوص، "قانون تجارت الکترونیکی[۸]" مصوب سال ۱۳۸۲، مشتمل بر هشتاد و یک ماده و هفت تبصره است که برای مبادله‌ی آسان و ایمن اطلاعات در واسطه‌های الکترونیکی و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید به کار می‌رود؛ همچنین "قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای[۹]" مصوب سال ۱۳۷۹، مشتمل بر هفده ماده و یک تبصره است که حق نشر، عرضه، اجرا و حق بهره‌برداری مادی و معنوی نرم‌افزار رایانه‌ای را متعلق به پدید آورنده‌ی آن می‌داند(۶).

امروزه پذیرش نظام مالکیت فکری شرط لازم برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی[۷] است و از سوی دیگر نپذیرفتن هنجارهای این نظام عکس‌العمل بسیاری از کشورهای تولید کننده‌ی محصولات فکری را در بر خواهد داشت. از این رو، تقریباً تمامی کشورهای جهان امروز متقاعد شده‌اند که باید در این حوزه ورود پیدا کنند و هنجارهای آن را پذیرا باشند.

حمایت از پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری و مخترعین ضرورتی انکار ناپذیر برای همه‌ی کشورهای جهان به خصوص کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی است و ایران نمی‌تواند به دلایلی همچون وارد کننده بودن محصولات فکری از پذیرش اصل حمایت از این حقوق سر باز زند؛ زیرا عدم حمایت از آفرینندگان محصولات فکری علاوه بر آنکه انگیزه‌ی مخترعین و پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری و حقوق مرتبط را برای آفرینش ایده‌های نو و اختراعات جدید و ابتکاری خواهد کاست، در سطح بین‌المللی نیز در دراز مدت زیان‌های مادی و معنوی بسیاری را به همراه خواهد داشت (۷).

به دلیل ماهیت حقوق مالکیت فکری و در بسیاری از موارد وابستگی رعایت آن‌ها به تصمیمات انفرادی، کارآیی نظام مالکیت فکری نیازمند وجود التزام درونی افراد به این مقوله در فراق اعمال محدودیت‌های قانونی است، چرا که اصول اخلاقی، تصمیم‌گیری مبتنی بر انصاف را به دنبال دارد (۸ و ۹). اما نتایج برخی پژوهش‌ها حاکی از عدم رعایت اخلاقیات در اینترنت توسط ٪۸۵ از کاربران ایرانی است که یکی از موارد آن نقض حقوق مالکیت فکری و معنوی است (۱۰).

از این رو مساله‌ی اصلی این تحقیق، بررسی و مطالعه‌ی نگرش اخلاقی دانشجویان نسبت به نقض قانون حق نشر در اینترنت و عوامل تأثیرگذار بر این رفتار توسط آن‌هاست، چرا که رعایت این قانون برای حمایت از خلاقیت و نوآوری مؤلفان، هنرمندان و مخترعان جهت رشد اقتصادی کشور دارای اهمیت بوده و همچنین برای عضویت در سازمان تجارت جهانی و برخورداری از مزایای روابط اقتصادی در سطح بین‌المللی ضروری است.

با توجه به اهمیت و ضرورت پرداختن به موضوع حق نشر و با در نظر گرفتن اینکه در ایران سهم عمده‌ای از کاربران اینترنت را دانشجویان تشکیل می‌دهند، در ادامه سعی شده است ضمن مطالعه‌ی مفاهیمی همچون اخلاق فناوری اطلاعات و حقوق مالکیت فکری به تعیین عوامل تأثیرگذار بر نقض قانون حق نشر در اینترنت توسط دانشجویان پرداخته شود.

اخلاق فناوری اطلاعات

اخلاق فناوری اطلاعات به معنی تعیین و تحلیل آثار ناشی از فناوری اطلاعات بر ارزش‌های انسانی و اجتماعی مانند سلامت، ثروت، اشتغال، فرصت‌ها، آزادی، مردم سالاری[۱۰]، دانش[۱۱]، حریم خصوصی، امنیت[۱۲]، رضایت نفس و... است.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

برای حفظ تعادل جامعه باید رشد فناوری اطلاعات و توسعه‌ی اخلاق به طور متعادل صورت گیرد. اما امروزه اخلاقیات نتوانسته است در جامعه همپای فناوری اطلاعات توسعه یابد. از این رو فاصله‌ای اساسی میان رشد فناوری اطلاعات و توسعه‌ی اخلاق ایجاد شده، که علت آن رشد بسیار سریع فناوری اطلاعات و بی‌توجهی به حوزه‌ی اخلاق است. از این رو می‌توان اشاره نمود که امروزه تحلیلی اخلاقی و جامعه شناختی از تأثیر فناوری اطلاعات بر جامعه حائز اهمیت بسیار است (۸).

اخلاق فناوری اطلاعات شاخه‌ای از اخلاق کاربردی است که مؤلفه‌های مهم آن عبارت‌اند از:

۱- حریم خصوصی

۲- امنیت

۳- حقوق مالکیت فکری

در حقیقت بهترین روش برای جلوگیری ازجنبه‌های منفی فناوری تکیه بر اخلاقیات است، چرا که می‌تواند به تدریج در فرهنگ و ارزش‌های مردم رسوخ کرده و موجب کاهش اثرات منفی شود (۱۱). حقوق مالکیت فکری و حق نشر از مهم‌ترین مؤلفه‌های اخلاق فناوری اطلاعات به حساب می‌آید و برای ترغیب متخصصان، هنرمندان و نویسندگان، همچنین حمایت از آثار و تلاش‌های آن‌هاست.

قانون حق نشر

قانون حق نشر[۱۳] شامل حفاظت از آثار چاپ شده و چاپ نشده‌ی علمی، ادبی و هنری است. این آثار به هر صورت که عرضه شده باشند، در حالی که دارای ماهیتی قابل درک باشند، شامل این حمایت خواهند بود. حقوق معنوی نخستین بار در کنفرانس رم (۱۹۲۸) شناسایی و به دولت‌های عضو اتحادیه‌ی برن توصیه شد که با به رسمیت شناختن آن، قوانین مربوط به حقوق پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری خود را تکمیل کنند (۱۲).

در سال ۱۹۷۰ سازمان جهانی دارایی فکری[۱۴] (وایپو) آغاز به‌کار نمود. در سال ۱۹۷۴ این سازمان به عنوان یکی از آژانس‌های وابسته به سازمان ملل[۱۵] معرفی شد تا بتواند فعالیت‌های دارایی فکری را ارتقاء بخشد و انتقال فناوری را به کشورهای در حال پیشرفت تسهیل کند و بدین وسیله توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را ایجاد نماید.

سازمان جهانی مالکیت فکری دارای دو رکن اساسی است:

۱- مالکیت صنعتی[۱۶] (اختراع، نشان تجاری[۱۷]، طراحی صنعتی)

۲- حق تألیف در آثار ادبی، موسیقی، هنری، عکاسی و زمینه‌های صوتی- تصویری.

هدف اصلی از انعقاد معاهدات اینترنتی وایپو در سال ۱۹۹۶، روزآمد کردن معاهدات بین‌المللی راجع به قانون حق نشر (خصوصاً کنوانسیون برن[۱۸]) بوده است (۶).

موافقت‌نامه‌ی تریپس[۱۹] نیز یکی از اسناد مهم سازمان تجارت جهانی است که به خاطر در برگرفتن جنبه‌های مختلف مالکیت فکری، کامل‌ترین سند بین‌المللی در این زمینه به‌شمار می‌آید. برای مثال حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط با آن، علایم تجاری کالاها و خدمات، نشانه‌های جغرافیایی، طرح‌های صنعتی، حق اختراع و... را می‌توان در این زمینه نام برد (۱۳).

در ایران نیز در سال ۱۳۴۸ "قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان" به تصویب رسید. طبق "قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان" مصوب ۱۳۴۸ و آیین‌نامه‌ی اجرایی ماده‌ی ۲۱ آن، مدیریت این حوزه از مالکیت فکری به عهده‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی گذارده شده است. در دی ماه ۱۳۷۹ نیز "قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای" به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. با تصویب این قانون حوزه‌ی حمایت‌های ملی از مالکیت فکری در ایران گسترش یافت و ضمانت اجرایی مدنی و کیفری برای نقض حقوق پدیدآورندگان این آثار مقرر گردید (۱۴).

پیشینه‌ی تحقیق

امروزه پیشرفت فناوری اطلاعات این امکان را به کاربران اینترنت داده است که اطلاعات خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند و این امر فرهنگ بارگیری[۲۰] را به وجود آورده است (۱۵). این پدیده به بازار مالکیت فکری (شامل فیلم، موسیقی و...) به شدت آسیب وارد کرده است (۱۶). اما به علت تعداد بی‌شمار کاربران و حفظ حریم خصوصی آنها، بررسی اینکه چه

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

فایل‌هایی به اشتراک گذاشته می‌شود، کاری بس دشوار است و این در حالی است که اکثر کاربران می‌دانند که بسیاری از این فایل‌ها مشمول قانون حق نشر بوده و تولیدکنندگان، قصد به اشتراک‌گذاری[۲۱] آنها را نداشته‌اند(۱۷).

بسیاری از محققان تلاش کرده‌اند دلایل عدم رعایت قانون حق نشر توسط کاربران اینترنت را توضیح دهند. این رفتار کاربران تنها متأثر از تعداد معدودی از عوامل نبوده و متغیرهای زیادی در آن دخیل‌اند. عوامل عمده‌ای که توسط محققان مورد تأکید بیشتری قرار گرفته است، در ادامه ذکر می‌شود.

برخی از محققان نگرش کاربران و احساسات اخلاقی آنها را بر این رفتار مؤثر می‌دانند (۱۸). نتایج بعضی از تحقیقات نشان می‌دهد که بسیاری از ناقضان حق نشر این رفتار را عملی غیر اخلاقی قلمداد نکرده و نسبت به آن احساس گناه نمی‌کنند، از این رو به انجام آن مبادرت می‌ورزند (۱۹).

افزایش دسترسی به اینترنت سبب شده است کاربران بسیاری از فیلم‌ها را در زمانی اندک به طور کامل بارگیری نمایند (۲۰). از این رو بعضی از محققان دسترسی به اینترنت پرسرعت و همچنین میزان توانایی کاربران در استفاده از اینترنت را عامل زیر پا گذاردن قانون حق نشر می‌دانند(۲۱). تحقیقاتی نیز راجع به تأثیرات دسترسی کاربران به اینترت پرسرعت بر میزان فروش فیلم‌ها و آلبوم‌های موسیقی صورت گرفته است که حاکی از کاهش میزان فروش آن‌ها به دلیل عدم رعایت قانون حق نشر از سوی کاربران اینترنت است (۲۲).

برخی نیز عوامل اقتصادی را از جمله مهمترین علل مؤثر بر عدم رعایت قانون حق نشر توسط کاربران اینترنت معرفی کرده‌اند (۲۳). طبق دیدگاه آنان نیازهای مالی و دیدگاه‌های منفعت گرایانه عامل اصلی نقض قانون حق نشر محسوب می‌شوند (۲۴).

عده‌ای از محققان هم دلیل اصلی گسترش این رفتار را در میان کاربران اینترنت، ناشی از عدم اعمال قوانین به طور جدی در برخورد با ناقضان قانون حق نشر می‌دانند (۲۵). به عقیده‌ی آنها یکی از مشکلات بر سر راه جلوگیری از این پدیده ضعف قانون است، به طوری که افرادی که قانون حق نشر را نقض می‌کنند از مجازات این کار هراسی ندارند (۱۸).

نظر به پیشرفت روز افزون فناوری اطلاعات و گسترش تعداد کاربران اینترنت در ایران (به طوری که طبق آمار اعلام شده توسط وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، ایران داری بیشترین کاربر اینترنت در خاور میانه است (۲۶).) این مقاله با توجه به تحقیقات پیشین در صدد یافتن عوامل مؤثر بر عدم رعایت حق نشر توسط کاربران اینترنت است.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع توصیفی- همبستگی است که داده‌های مورد نیاز آن به صورت میدانی و با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جامعه‌ی آماری این تحقیق متشکل از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در رشته‌های مهندسی پزشکی و مهندسی مکاترونیک و همچنین دانشجویان مقطع دکتری در رشته‌های نانوبیوتکنولوژی و آینده پژوهی در دانشکده‌ی علوم و فنون نوین دانشگاه تهران است. نمونه‌گیری به صورت تصادفی بوده و برای محاسبه‌ی حجم نمونه‌ی آماری از فرمول کوکران استفاده شده است. جامعه‌ی آماری ۳۵۰ نفر، سطح اطمینان ٪۹۵ و میزان خطا ۰/۱ در نظر گرفته شده است. پرسشنامه‌ها در میان ۸۵ نفر از دانشجویان به عنوان نمونه‌ی آماری توزیع شده و ۸۰ پرسشنامه‌ی مناسب مورد تحلیل آماری قرار گرفت.

فرضیات این تحقیق عبارت‌اند از:

فرضیه‌ی ۱: بین نگرش اخلاقی دانشجویان و نقض قانون حق نشر در اینترنت رابطه‌ی منفی معناداری وجود دارد.

فرضیه‌ی ۲: بین دسترسی به اینترنت و نقض قانون حق نشر رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد.

فرضیه‌ی ۳: بین توان مالی و نقض قانون حق نشر در اینترنت رابطه‌ی منفی معناداری وجود دارد.

فرضیه‌ی ۴: بین آشنایی با قوانین و نقض قانون حق نشر در اینترنت رابطه‌ی منفی معناداری وجود دارد.

در این تحقیق میزان نقض قانون حق نشر در اینترنت توسط دانشجویان (بارگیری فیلم‌ها و آلبوم‌های موسیقی، بارگیری نرم‌افزارها، بارگیری کتاب‌ها و محصولات فکری

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

مشمول قانون حقوق مالکیت فکری) بـه عنـوان متغیـر وابسـته مورد مطالعه قرار گرفت.

نگرش اخلاقی[۲۲] آنها (غیر اخلاقی دانستن نقض حق نشـر، فکر کردن به تأثیر این رفتار بر درآمد صاحب اثر، اشتباه دانستن این رفتار)، دسترسی آنها بـه اینترنـت[۲۳] (دسترسـی بـه اینترنـت پرسرعت، آشنایی با وب‌سایت‌هـا، مهـارت اسـتفاده از اینترنـت)، همچنین توان مالی[۲۴] (توان مـالی کـافی بـرای خریـد نسـخه‌ی اصلی نرم‌افزارها، مناسب دانستن قیمت محصـولات رایانـه‌ای و هنری، توان پرداخت هزینه‌ی خرید محصولات هنری) و میـزان آشنایی آنها با قوانین مربوط به حقوق مالکیت فکری (آشنایی بـا قانون حمایت از حقـوق مؤلفـان و مصـنفان، آشـنایی بـا قـانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانـه‌ای، آگـاهی از قانون تجارت الکترونیکی) بـه‌عنـوان متغیرهـای مسـتقل مـورد مطالعه قرار گرفتند.

متغیرهای فوق توسط پرسشنامه‌ی محقق ساخته شـامل ۱۵ سؤال در طیف لیکرت پنجگانه به صورت ۱ (خیلی کم)، ۲ (کم)، ۳ (متوسط)، ۴ (زیاد) و ۵ (خیلی زیاد) اندازه‌گیری شد. روایی این پرسشنامه را اساتید و متخصصان خبره تأیید کـرده و پایـایی آن نیز با محاسبه‌ی ضریب آلفای کرونباخ مورد تأییـد قـرار گرفـت. ضرایب آلفای کرونباخ برای متغیرهای نقـض قـانون حـق نشـر برابر با ۰/۸۳، نگرش اخلاقی برابر با ۰/۷۲، دسترسی به اینترنت برابر با ۰/۸۱، توان مالی برابر با ۰/۷۴ و آشنایی با قانون برابر بـا ۰/۸۶ محاسبه شد.

یافته‌ها

اطلاعـات جمعیـت شـناختی بیـانگر آن اسـت کـه ٪۴۶/۳ دانشجویان (۳۷ نفر) مـرد و ٪۵۳/۸ آنهـا (۴۳ نفـر) زن هسـتند. ٪۸۸/۸ دانشجویان (۷۱ نفر) در مقطع کارشناسی ارشد و ٪۱۱/۳ آنها (۹ نفر) در مقطع دکتری تحصیل می‌کنند.

بـرای بررسـی سـطح متغیرهـای تحقیـق از آزمـون t تـک نمونه‌ای استفاده شده که نتایج آن در جدول ۱ نشـان داده شـده است.

جدول ۱: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای برای متغیرهای تحقیق

	میانگین	انحراف معیار	آماره t	درجه آزادی	عدد معناداری
نقض قانون حق نشر	۳/۰۰	۱/۳۴	۰/۰۰	۷۹	۱/۰۰
نگرش اخلاقی	۳/۳۵	۱/۲۳	۲/۵۴	۷۹	۰/۰۱
دسترسی به اینترنت	۳/۳۵	۰/۸۸	۳/۶۰	۷۹	۰/۰۰
توان مالی	۲/۷۳	۱/۰۶	-۲/۳۳	۷۹	۰/۰۲
آشنایی با قانون	۲/۵۴	۱/۰۵	-۳/۹۶	۷۹	۰/۰۰

همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، میزان دسترسی به اینترنت در میان دانشجویان بالاتر از حد متوسط بوده، امـا تـوان مالی آنها برای خرید نرم افزارها، محصولات هنری و...، همچنین میزان آشنایی آنها با قوانین مربوط به حقـوق مالکیـت فکـری و معنـوی کمتـر از حـد متوسـط اسـت. نقـض حـق نشـر توسـط دانشجویان در اینترنت در حد متوسط است، در حالی که نگـرش آنها نسبت به غیر اخلاقی بودن این کار بالاتر از حد متوسط است.

برای پاسخ به سؤالات تحقیق، ضرایب همبستگی پیرسـون بین متغیرهای نگرش اخلاقـی دانشـجویان، دسترسـی آنهـا بـه اینترنت، همچنین توان مالی و میـزان آشـنایی آنهـا بـا قـوانین مربوط به حقوق مالکیت معنوی و میزان نقض حق نشـر توسـط دانشجویان محاسبه شـده اسـت. جـدول ۲ میـانگین پاسـخ‌هـا، انحراف معیار و ضرایب همبستگی میـان متغیرهـای تحقیـق را نشان می‌دهد.

بر طبق نتایج، بین نگرش اخلاقی دانشجویان و نقض حـق نشر در اینترنت توسط آنها رابطه‌ی منفـی معنـاداری وجـود دارد (P=۰/۰۳۷ ، r=-۰/۲۳)، از این رو فرضیه‌ی ۱ تأییـد مـی‌شـود. همچنین بین میزان دسترسی به اینترنت و نقـض حـق نشـر در

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

اینترنت رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد (r=۰/۳۵، P=۰/۰۰۱)، در نتیجه فرضیه‌ی ۲ نیز تأیید می شود. بین توان مالی دانشجویان برای خرید نرم‌افزارها و محصولات هنری و... و نقض حق نشر توسط آنها رابطه‌ی منفی معناداری وجود دارد (r=-۰/۲۸ ، P=۰/۰۱۲)، از این رو فرضیه‌ی ۳ تأیید می‌شود. در حالی که میان آشنایی دانشجویان با قوانین مربوط به حقوق مالکیت فکری و معنوی و نقض حق نشر در اینترنت رابطه‌ی معناداری مشاهده نمی‌شود (r=۰/۰۱ ، P=۰/۹۳۶) و در نتیجه فرضیه‌ی ۴ رد می‌شود.

برای تجزیه و تحلیل رابطه‌ی بین متغیرهای تحقیق و نقض قانون حق نشر در اینترنت توسط دانشجویان از رگرسیون گام به گام استفاده شد.

جدول ۲: میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی پیرسون میان متغیرهای تحقیق

	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳	۴	۵
نقض قانون حق نشر	۳/۰۰	۱/۳۴	۱				
نگرش اخلاقی	۳/۳۵	۱/۲۳	-۰/۲۳*	۱			
دسترسی به اینترنت	۳/۳۵	۰/۸۸	۰/۳۵**	۰/۱۱	۱		
توان مالی	۲/۷۳	۱/۰۶	-۰/۲۸*	۰/۰۸	۰/۰۸	۱	
آشنایی با قانون	۲/۵۴	۱/۰۵	۰/۰۱	۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۲۱	۱

** همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنادار است. * همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

جدول ۳: ضرایب رگرسیون برای پیش‌بینی نقض حق نشر در اینترنت

شماره گام	مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	آماره t	عدد معناداری
		B	Std. Error	Beta		
۱	عدد ثابت	۱/۲	۰/۵۶	ــــ	۲/۱۵	۰/۰۳۴
	دسترسی	۰/۵۴	۰/۱۶	۰/۳۵	۳/۳۴	۰/۰۰۱
۲	عدد ثابت	۲/۱۴	۰/۶۱	ــــ	۳/۵۰	۰/۰۰۱
	دسترسی	۰/۵۷	۰/۱۵	۰/۳۸	۳/۷۴	۰/۰۰۰
	توان مالی	-۰/۳۹	۰/۱۳	-۰/۳۱	-۳/۰۵	۰/۰۰۳
۳	عدد ثابت	۲/۸۶	۰/۶۵	ــــ	۴/۳۸	۰/۰۰۰
	دسترسی	۰/۶۲	۰/۱۵	۰/۴۱	۴/۱۴	۰/۰۰۰
	توان مالی	-۰/۳۷	۰/۱۲	-۰/۲۹	-۲/۹۸	۰/۰۰۴
	نگرش اخلاقی	-۰/۲۸	۰/۱۱	-۰/۲۶	-۲/۶۰	۰/۰۱۱

طبق نتایج نشان داده شده می‌توان میزان نقض حق نشر توسط دانشجویان را توسط متغیرهای دسترسی به اینترنت، توان مالی و نگرش اخلاقی پیش‌بینی نمود، که در این میان میزان دسترسی به اینترنت با ضریب بتای استاندارد ۰/۴۱ و عدد معناداری ۰/۰۰۰ مناسب‌ترین مولفه به حساب می‌آید. همچنین مولفه‌های توان مالی با ضریب بتای استاندارد ۰/۲۹- و عدد معناداری ۰/۰۰۴ و همچنین نگرش اخلاقی با ضریب بتای استاندارد ۰/۲۶- و عدد معناداری ۰/۰۱۱ از توان پیش‌بینی رفتار دانشجویان در نقض قانون حق نشر در اینترنت برخوردار هستند.

بحث

در این تحقیق تعدادی از عوامل مؤثر بر عدم رعایت حق نشر در اینترنت توسط دانشجویان مورد مطالعه قرار گرفت. ابتدا نگرش دانشجویان نسبت به نقض قانون حق نشر بررسی شد. نگرش یکی از عوامل اثرگذار بر رفتار بوده و بدین معنی است

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

که افراد تا چه اندازه درگیر شدن در یک رفتار خاص را خوب یا بد می‌دانند. هر چه فرد رفتاری را مطلوب‌تر ارزیابی کند، نسبت به اجرای آن بیشتر از خود تمایل نشان می‌دهد (۲۷).

نتایج حاکی از آن است که دانشجویان رعایت نکردن حق نشر را عملی غیر اخلاقی می‌دانند. با توجه به نگرش آنها و از آن‌جا که بین نگرش اخلاقی دانشجویان و نقض حق نشر توسط آنها رابطه‌ی منفی معناداری مشاهده شد، انتظار می‌رود میزان این رفتار در میان آنها پایین باشد. اما بر طبق نتایج میزان نقض حق نشر توسط دانشجویان علی‌رغم انتظار پایین نیست. دلیل این تناقض میان نگرش و رفتار دانشجویان را می‌توان در عوامل زیر جستجو کرد.

اولا، دسترسی دانشجویان به اینترنت و مهارت آنها در استفاده از آن برای جستجو و بارگیری کردن محصولات نرم افزاری، هنری و ... بالا است و طبق یافته‌ها دسترسی به اینترنت مهمترین مؤلفه‌ی تسهیلگر در عدم رعایت حقوق مالکیت معنوی در اینترنت توسط دانشجویان است. علاوه بر آن هویت ناشناس کاربران در فضای مجازی نیز به تشدید این رفتار دامن می‌زند. چنانچه برخی از تحقیقات، گمنامی کاربران اینترنت را به عنوان عاملی مهم در بروز رفتارهای غیر اخلاقی معرفی کرده‌اند (۲۸).

این نتیجه با یافته‌های برخی محققان نیز سازگار است، یافته‌هایی مبنی بر این که گسترش دسترسی به اینترنت حقوق مالکیت فکری را دچار چالش کرده است، چرا که امکان تعرض به این حقوق را افزون ساخته و کنترل کپی برداری و سرقت تجاری را دشوار ساخته است (۲۹).

ثانیاً، توان مالی دانشجویان برای خرید نرم‌افزارها، کتاب‌ها، محصولات هنری همچون فیلم‌ها، آهنگ‌ها و... نیز عامل مهمی برای نادیده گرفتن حقوق نویسندگان و هنرمندان در اینترنت است. بر طبق یافته‌ها دانشجویان قیمت این محصولات را بالا و توان مالی خود را برای خرید نسخه‌ی اصلی آنها پایین می‌دانند، به طوری که حاضر به تقبل این هزینه نیستند.

یافته‌های برخی از محققان نیز این نتیجه را تأیید می‌کند، به طوری که طبق تحقیقات عوامل اقتصادی افراد را به سوی نقض قانون حق نشر در اینترنت و بارگیری نسخه‌ی کپی شده‌ی محصولات فکری سوق می‌دهد (۳۰).

ثالثاً، بر طبق یافته‌های تحقیق حاضر، سطح آشنایی دانشجویان با قوانین موجود در این زمینه مانند قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان و همچنین آگاهی آنها از قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای پایین است.

فقدان آموزش‌های کافی در زمینه‌ی حق نشر و قوانین مربوط به آن سبب این عدم آگاهی شده است. همچنین طبق نظر برخی صاحب‌نظران، قوانین کنونی قادر به پاسخگویی به مسائل حقوق مالکیت معنوی در اینترنت نیست (۱۴). عدم عضویت ایران در کنوانسیون برن و نرمش قانون‌گذاران در مورد مالکیت معنوی منجر به رواج نقض حق نشر و تبدیل آن به یک هنجار شده است؛ در حالی که ایران برای عضویت رسمی در سازمان تجارت جهانی، مکلف است با الحاق به موافقت‌نامه‌ی تریپس، قوانین داخلی خود را با آن هماهنگ کند (۱۳ و ۳۱).

سیاست‌گذاری‌های انجام شده جهت مدیریت دارایی‌های فکری در سایر کشورها و تحلیل آنها، می‌تواند منبع آموزشی بسیار با ارزشی جهت استفاده در کشورهای دیگر باشد، که با استفاده از آنها و انجام اصلاح و بهبود مستمر در طول زمان به وضعیت بهتری منجر شود (۳۲).

از این رو دولت می‌تواند با اختصاص یارانه[۲۵] به محصولات فکری و حمایت‌های مالی از هنرمندان و نویسندگان در راستای ترویج فرهنگ رعایت حق نشر اقدام نماید. همچنین نهادهای مسئول باید در راستای به روز کردن قوانین و آموزش آنها به مردم، خصوصاً به دانش آموزان و دانشجویان که از دسترسی بیشتری به اینترنت و در نتیجه امکان بیشتری برای نقض قانون حق نشر برخوردار هستند تلاش کنند.

نتیجه‌گیری

با توجه به گسترش فناوری اطلاعات و افزایش چشمگیر تعداد کاربران اینترنت در ایران، همچنین با توجه به ضعف قوانین در حفظ حقوق مالکیت فکری در فضای مجازی، در این مقاله نگرش اخلاقی دانشجویان نسبت به نقض قانون حق نشر در اینترنت و برخی از مهمترین علل آن مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

نتایج این تحقیق حاکی از نوعی تناقض میان نگرش و رفتار دانشجویان در ارتباط با قانون حق نشر است؛ بدین گونه که نقض این قانون را عملی غیر اخلاقی می‌دانند، اما به انجام آن مبادرت می‌ورزند. بر طبق نتایج دسترسی به اینترنت و در عین حال هویت ناشناس در فضای مجازی مهمترین تسهیلگر برای عدم رعایت قانون حق نشر توسط دانشجویان است. همچنین ضعف مالی دانشجویان برای خرید محصولات فکری و عدم آگاهی آنها از قوانین مرتبط با حقوق مالکیت فکری، از جمله مهمترین عوامل نقض قانون حق نشر محسوب می‌شوند.

با توجه به یافته‌های این تحقیق، موارد زیر برای بهبود وضعیت حقوق مالکیت فکری در ایران پیشنهاد می‌شود:

۱- حمایت مالی دولت از تولیدکنندگان محصولات فکری

۲- به روز کردن قوانین مرتبط با مالکیت فکری

۳- ترویج و آموزش قوانین مالکیت فکری در میان مردم

۴- افزایش میزان آگاهی مردم نسبت به اخلاق فناوری اطلاعات

واژه‌نامه

فناوری اطلاعات	1. Information Technology (IT)
اخلاق فناوری اطلاعات	2. IT Ethics
چالش‌های اخلاقی	3. Ethical Challenges
حریم خصوصی	4. Privacy
مالکیت فکری	5. Intellectual Property
فناوری دیجیتالی	6. Digital Technology
سازمان تجارت جهانی	7. World Trade Organization (WTO)
تجارت الکترونیکی	8. Electronic Commerce
نرم‌افزار رایانه‌ای	9. Computer Software
مردم سالاری	10. Democracy
دانش	11. Knowledge
امنیت	12. Security
حق نشر	13. Copyright
سازمان جهانی دارایی فکری	14. World Intellectual Property Organization (WIPO)
سازمان ملل	15. United Nations (UN)
مالکیت صنعتی	16. Industrial Property
نشان تجاری	17. Brand
کنوانسیون برن	18. Bern Convention
موافقت‌نامه‌ی تریپس	19. Trade-Related aspects of Intellectual Property rights (TRIPS)
بارگیری	20. Download
اشتراک گذاری	21. Sharing
نگرش‌اخلاقی	22. Ethical Attitude
دسترسی به اینترنت	23. Access to the Internet
توان مالی	24. Financial Capability
یارانه	25. Subsidy

منابع

۱. بشیر حسین، هراتی‌نیک محمدرضا. الگوی مفهومی ارزیابی فرهنگی- اخلاقی راه‌حل‌های فناوری اطلاعات. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۳۹۰، شماره ۱: ۳۴-۲۵.

۲. امیرخانی امیرحسین، وحدان داوود، خضریان سمیرا. ارتباط بین اخلاق اینترنتی و پنج الگوی شخصیتی دانشجویان. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۳۸۹، شماره‌های ۳ و ۴: ۶۶-۵۷.

۳. مانیان امیر، مقدسی علیرضا. کاربردهای اخلاقی در فناوری اطلاعات و سیتم‌های اطلاعاتی. فصلنامه عصر فناوری اطلاعات. ۱۳۸۹، شماره ۵۵: ۷۷-۷۰.

۴. فدایی غلامرضا، کاراندیش نجمه. حق مولف در محیط دیجیتالی. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات. ۱۳۸۵، شماره ۲۲: ۱۳۰-۱۱۱.

۵. سلیمی‌فر مصطفی. تأثیر حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی. فصلنامه اقتصاد مقداری. ۱۳۸۸، شماره ۴: ۱۲۳-۱۰۱.

۶. صادقی محمود، خلج یوسف. حمایت از مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط در محیط مجازی. فصلنامه فقه و حقوق. ۱۳۸۶، شماره ۱۵: ۱۴۶-۱۱۵.

۷. حبیبا سعید. چالش‌های جدید مالکیت فکری. فصلنامه حقوق. ۱۳۸۶، شماره ۴: ۶۴-۳۷.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

۸. ابطحی سیدابراهیم. چارچوبی برای آموزش دروس دانشگاهی اخلاق در فناوری اطلاعات. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۳۸۷، شماره‌های ۳ و ۴: ۳۸-۲۷.

۹. حسن‌زاده سیدشهاب‌الدین، طالقانی سیدعلی. مقدمه‌ای بر راهبرد ملی مالکیت فکری. ماهنامه فناوری نانو. ۱۳۸۹، شماره ۱: ۲۱-۱۵.

۱۰. پورنقدی بهزاد. اخلاق در فناوری اطلاعات و آسیب‌شناسی اخلاق ارتباطات. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۳۸۸، شماره‌های ۱ و ۲: ۲۸- ۲۱.

۱۱. سهرابی بابک، خانلری امیر. اخلاق، فناوری اطلاعات و رفتار شهروندی سازمانی. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۳۸۸، شماره‌های ۱ و ۲: ۱۰-۱.

۱۲. صفایی سیدحسین، صادقی محسن، محسنی حسن. مطالعه تطبیقی حقوق معنوی پدید آورندگان آثار ادبی و هنری و دارندگان حقوق مرتبط. فصلنامه مدرس علوم انسانی. ۱۳۸۵، شماره ۳: ۹۵-۷۹.

۱۳. صادقی محسن، محسنی حسن. حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط در مواقت نامه‌ی تریپس و حقوق و تکالیف جمهوری اسلامی ایران در اثر الحاق به آن. فصلنامه مدرس علوم انسانی. ۱۳۸۶، شماره ۲ :۱۶۱-۱۲۷.

۱۴. مختاری لیلی. حقوق مالکیت فکری. نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران. ۱۳۸۶، شماره ۷: ۳۷-۳۵.

15. Williams P, Nicholas D, Rowlands I (2010). The attitudes and behaviors of illegal downloaders. Aslib Proceedings 62(3): 283–301.

16. Bhattarcharjee S, Gopal RD, Lertwachara K, Marsden JR (2006). Impact of legal threats on online music sharing activity: An analysis of music industry legal actions. Journal of Law and Economics 49: 91–114.

17. Johnson ME, McGuire D, Willey ND (2008). The Evolution of the Peer-to-Peer File Sharing Industry and the Security Risks for Users. Proceedings of the 41st Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS 2008)

18. Al-Rafee S, Cronan TP (2006). Digital piracy: Factors that influence attitude toward behavior. Journal of Business Ethics 63: 237–259.

19. Glass S, Wood, A (1996). Situational determinants of software piracy: an equity theory perspective. Journal of Business Ethics, 15: 1189–98.

20. Jacobs RS, Heuvelman A, Tan M, Peters O (2012). Digital movie piracy: A perspective on downloading behavior through social cognitive theory. Journal of Computers in Human Behavior 28: 958–967.

21. Smith MD, Telang R (2010). Piracy or promotion? The impact of broadband Internet penetration on DVD sales. Journal of Information Economics and Policy 22: 289–298.

22. Liebowitz S (2008). Testing file-sharing's impact by examining record sales in cities. Journal of Management Science 54(4): 852–859.

23. LaRose R, Kim J (2007). Share, steal, or buy? A social cognitive perspective of music downloading. Journal of CyberPsychology and Behavior 10(2): 267–277.

24. Taylor SA, Ishida C, Wallace DW (2009). Intention to engage in digital piracy: A conceptual model and empirical test. Journal of Service Research 11(3): 246–262.

25. Jauhar A (2011). All talk and no bite: Copyright infringement and piracy trends in India. Journal of computer law and security review 27: 537–541.

۲۶. سایت تحلیلی خبری عصر ایران. تاریخ انتشار: ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۱.

Available at: http://www.asriran.com/ fa/news/ 214998/ ایران-دارای-بیشترین-کاربر-اینترنت-در-خاورمیانه

۲۷. تولایی روح‌الله. عوامل تأثیرگذار بر رفتار اخلاقی کارکنان در سازمان. دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس. ۱۳۸۸، شماره ۲۵: ۶۴- ۴۵.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

28. Hinduja S (2008). Deindividuation and internet software piracy. Journal of cyberPsychology and behavior. 11(4): 391–8.

۲۹. گیلیان دیویس. تأثیر فناوری دیجیتال بر کپی رایت. ترجمه گروه پژوهشی حقوق عمومی و بین‌الملل موسسه دانش شهر. مجله پژوهش‌های حقوقی. ۱۳۸۲، شماره ۳: ۱۹۲– ۱۷۱.

30. Lau EK (2006). Factors motivating people toward pirated software. Journal of qualitative market research. 9(4): 404–19.

۳۱. باقری سیدکامران، مقدم مریم توکل، شوال پور سعید، عزیزی مرادپور حمید. حفاظت از اختراعات نرم افزاری در ایران. فصلنامه سیاست علم و فناوری. ۱۳۸۹، شماره ۲: ۳۰–۱۳.

۳۲. فکور بهمن. حفاظت و مدیریت دارایی فکری شرط اساسی توسعه نوآوری. فصلنامه رهیافت. ۱۳۸۳، شماره ۳۳: ۴۱-۳۴.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1392.8.2.5.4] [Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-11]